

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/101/160-164>

Elmar İsgəndərov
Naxçıvan Universiteti
elmarisgender@gmail.com

MÜSTƏQİLLİK DÖNƏMİNDƏN SONRA REGIONAL İQTİSADİYYATIN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Xülasə

Cənubi Qafqaz coğrafiyasının bir hissəsi olan Azərbaycan həm regionunun geostrateji aspektləri, həm də öz torpaqlarının yerləşməsi baxımından böyük əhəmiyyətə və geostrateji mövqeyə malikdir. Cənubi Qafqaz respublikamız həm coğrafi mövqeyinə, həm də malik olduğu təbii sərvətlərə görə strateji əhəmiyyətə malikdir. Cənubi Qafqaz təkcə Asiya ilə Avropanı birləşdirən qapı deyil, həm də islam və xristian sivilizasiyalarının kəsişdiyi regiondur. Asiya ilə Avropa arasında körpü təşkil edən və mədəniyyətlərin kəsişdiyi mühüm yol qovşağı olan Cənubi Qafqaz təbii qaz, neft və dəmir filizi kimi faydalı qazıntılar baxımından zəngin ehtiyatlara, münbit kənd təsərrüfatı torpaqlarına malikdir. XX əsrdən enerji istehlakının, neft və təbii qazdan asılılığın artdığı dünyada neftdən istifadənin sürətlə artması ilə əlaqədar diqqət Qafqaza yönəldilib. Bu sərvətin istismarı qısa bir zamanda Qafqazda mühüm dəyişikliklərə səbəb oldu və bölgə bütün dünyada tanınmağa başladı.

Açar sözlər: *region, məşğulluq, əhali, yoxsulluq*

Elmar Iskanderov
Nakhchivan University
elmarisgender@gmail.com

Characteristics of regional economy after independence

Abstract

Being a part of the geography of the South Caucasus, Azerbaijan has a great importance and geostrategic position in terms of both the geostrategic aspects of its region and the location of its lands. Our South Caucasus republic is of strategic importance due to its geographical position and natural resources. The South Caucasus is not only a gateway connecting Asia and Europe, but also a region where Islamic and Christian civilizations intersect. The South Caucasus, which forms a bridge between Asia and Europe and is an important crossroads of cultures, has rich resources in terms of minerals such as natural gas, oil and iron ore, as well as fertile agricultural lands. Due to the rapid increase in the use of oil in the world, where energy consumption and dependence on oil and natural gas have increased since the 20th century, attention has been directed to the Caucasus. The exploitation of this wealth caused important changes in the Caucasus in a short time, and the region became known all over the world.

Keywords: *region, employment, population, poverty*

Giriş

Qafqaz Rusiya üçün Avropa, Türkiyə və Uzaq Asiya arasında keçid körpüsü olmaqla yanaşı, həm də Rusiyanın strateji maraqlarına xidmət edir, çünki Rusiyaya Qara dəniz, boğazlar və Aralıq dənizi üzərindən sahilləri olduğu üçün Süveyş kanalına çıxmağa imkan verir. Qara dəniz və Xəzər dənizi, həm də son dərəcə mühüm geosiyasi regiondur. Qafqaz üç səbəbə görə böyük əhəmiyyət kəsb edir.

- Geostrateji mənada Türkiyəyə açılan qapıdır.
- Türkiyə və Uzaq Asiya baxımından Qərbi bazarlarına açılan qapıdır.

• Bütövlükdə Türkünstan və Uzaq Asiya ilə götürdükdə, regionda əhəmiyyətli miqdarda neft və təbii qaz ehtiyatları var.

Azərbaycan strateji və geosiyasi baxımdan Şərqi-Qərb və Şimal-Cənub oxları üzərində çox mühüm keçid nöqtəsindədir. Eyni zamanda coğrafi mövqeyinə görə Azərbaycan həm də şərqi Çindən başlayan, yolun üzərində yerləşən qədim şəhərdir. Asiyanın daxili hissəsi və Avropanın qərb uclarına qədər uzanır, İpək Yolunun üzərində yerləşir. Beləliklə, Avropa və Asiyanın kəsişməsində yerləşən Azərbaycanın Avropa-Qafqaz-Asiya nəqliyyat dəhlizinin yaradılması və dönüş potensialı var və tarixdə olduğu kimi güclü kommunikasiya mərkəzinə çevrilmişdir.

Coğrafi baxımdan Azərbaycan Yaxın Şərqi, Avropa və Asiyanın kəsişməsində yerləşir. Belə bir coğrafi mövqedə yerləşməsi Azərbaycanın geosiyasi əhəmiyyətini artırır, onu regionda iqtisadi və siyasi gücə çevirir. Bunu təmin edən bəzi geosiyasi dəyərlər, enerji resursları, təhlükəsiz enerji və tranzit daşıma imkanları, hərbi strateji yerləşmə, regional inteqrasiyaya imkan verən sosial və mədəni dəyərlər, siyasi və iqtisadi quruluş və demografik xüsusiyyətlər mühüm geosiyasi elementlər hesab edilə bilər. Bunlardan bəziləri daha çox beynəlxalq və regional, digərləri isə milli miqyasda müəyyənedici xarakter daşıyır. Bu gün Azərbaycan öz geosiyasi imkanlarından çıxış edərək Avro-Atlantik, Uzaq və Yaxın Şərqi ölkələri və Rusiya ilə müxtəlif sahələrdə geniş əməkdaşlıq edir (Nuruyev, 2016).

Azərbaycanın sərhədlərinin uzunluğu 2013 km-dir. Ərazisinin 7 faizi münbit kənd təsərrüfatı torpaqlarından ibarət olan Azərbaycan təbii qaz, neft və dəmir filizi baxımından zəngin ehtiyatlara malikdir. Neftin ilk hasil olunduğu yer Bakı və onun ətrafıdır. Bundan əlavə, ölkədə neft-kimya, qida və geyim kimi yüngül sənaye sahələri də var. Becərilən əsas məhsullar taxıl, meyvə, pambıq, çay, tütün və üzumdür. Ölkə iqtisadiyyatının əsasını kənd təsərrüfatı və sənaye təşkil edir. Əhalinin təxminən yarısı kənd təsərrüfatı ilə məşğuldur. İçki istehsalında istifadə edilən üzüm mühüm kənd təsərrüfatı məhsullarından biridir. Bundan əlavə, meyvə-tərəvəz, tütün, pambıq, şəkər çuğunduru və kartof becərilir. Heyvandarlıq o qədər də inkişaf etməsə də, müəyyən qədər mal-qara yetişdirilir.

Komissiya tərəfindən hazırlanmış məlumatlar araşdırılmış, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin hazırladığı Strateji Plan və Yol Xəritəsi tərtib olunmuşdur. Araşdırmada digər postsovet ölkələrində olduğu kimi Azərbaycanda da iqtisadiyyat çökmə həddinə çatıb. Gənc Azərbaycan Respublikası bir tərəfdən yeni dünya düzəninə uyğunlaşmaq üçün bir sıra islahatlara cəhd göstərsə də, digər tərəfdən Qarabağda Ermənistanla müharibəyə görə bir milyona yaxın mühacir problemi ilə üzləşdi. Bu vəziyyət Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün sarsıdıcı problemlər yaradıb. 1994-cü ildə neftin hasilatı və dünya bazarına çıxarılması ilə bağlı “Əsrin müqaviləsi”nin imzalanması və həyata keçirilməsi ilə Azərbaycan iqtisadiyyatı bərpa olundu və ölkədə neft əsaslı inkişaf modeli qəbul olundu (Əliyev, 2009).

İranda qısamüddətli, lakin təsirli hakimiyyətə malik olan Nadir şahın ölümündən (1747) sonra Azərbaycanda xanlıqlar dövrü başlayır. Bu dövrdə Xan ölkənin mütləq hökmdarı idi. Xanlıq idarələrinin təhlükəsizlik və poçt xidmətlərini “çapar” adlı süvarilər həyata keçirirdilər. İctimai nizam şəriət və adət üzərində qurulmuşdu. Məhkəmə (qəza hüququ) şəriət məhkəmələri tərəfindən mühakimə olunurdu. Kadıları xanlar təyin edirdilər. Qətl işlərinə müvafiq olaraq bəylər, naiblər və xanlar baxırdılar. Hökumət işlərinin aparıldığı yer “Divanxana” adlanırdı (3).

Bu dövrdə ölkədə siyasi sabitlik yox idi. Çünki xanlıqlar arasında daxili çəkişmələr və idarəçilik mübarizələri davam edirdi. Bu döyüşlər xanlıqları həm iqtisadi, həm də siyasi cəhətdən zəiflətdi. Feodal quruluşuna malik olan bu dövrdə ənənəvi təsərrüfat quruluşu üstünlük təşkil edirdi. Başqa sözlə, əkinçilik və heyvandarlıqla məşğul olurdular. Lakin bu dövrü neftin çıxarıldığı dövr kimi də görmək mümkündür. Lakin bütün xanlıqların bölgələrində neft hasil edilmirdi. Ona görə də biz bu dövrü ümumən ənənəvi əkinçilik və heyvandarlıq dövrü kimi qəbul etməliyik (Hüseynova, 2012).

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Azərbaycan tarixində böyük əhəmiyyəti var. Şərqi qurulan ilk demokratik respublika olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti rus işğalı ilə qısa müddətdə mövcudluğuna son qoyulsa da, Azərbaycan xalqının müasirləşməsində, milli şüur qazanmasında mühüm rol oynamışdır. Bu səbəbdən SSRİ-nin dağılmasından sonra müstəqilliyini elan edən

Azərbaycan Respublikası özünü Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin davamı hesab edirdi və ölkəmizin əbədi müstəqillik tarixi 1991-ci ildən başlanır (5).

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti iki il kimi qısa bir müddətdə fəaliyyət göstərsə də, Azərbaycan təhsillə yanaşı, iqtisadi sahədə də irəliləmişdir. Ölkəmiz mədəniyyət, ictimai-siyasi sahələrdə də dərin tarixə malikdir. Ona görə də bu dövrü müstəqillik dövrü kimi şərh etmək lazımdır ki, 70 illik Rusiya işğalı olmasına baxmayaraq, Azərbaycanın müstəqillik məşəlini alovlandırır. Xalq Cümhuriyyəti heç vaxt sönmədi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətində milli hökumətin feodal quruluşundan liberal strukturuna keçid üçün zəruri infrastrukturun təmin edilməsi məqsədilə ölkədə gömrük sisteminin yaradılması, ticarətin liberallaşdırılması və ticarətə maneələrin aradan qaldırılması istiqamətində mühüm addımlar atılmışdır. Dövlət maliyyə sisteminin yaradılması məqsədilə Mərkəzi Bank yaradılmış, “Bakı İstiqrazları” adlı milli istiqrazlar buraxılmış, bank fəaliyyətinin tənzimlənməsi istiqamətində araşdırmalara başlanılmışdır. Büdcəni maliyyələşdirmək üçün vergilər qoyulurdu. Digər tərəfdən, hökumət dağılmış neft sənayesi və nəqliyyat sisteminin bərpası üçün tədbirlər görüldü, Bakı-Batumi kəməri bərpa edildi, Bakı-Culfa dəmir yolu çəkildi, Kür çayı üzərində körpü salındı və nəqliyyat Xəzər dənizində sistem yenidən quruldu. Digər tərəfdən, hökumət xarici kapitalı cəlb etmək üçün müəyyən tənzimləmələr edib və xarici sahibkarları, xüsusilə Nobel qardaşlarını ölkəyə cəlb etməyə nail oldu (6; Əyyubov, Tağıyev, 2014).

Rusiya işğalından sonra fəaliyyətini dayandıran xanlıqların əvəzinə rus idarəsi yaradılmaqla Azərbaycanın siyasi və iqtisadi cəhətdən parçalanmış quruluşuna son qoyuldu və ölkə Rusiyanın xammal təchizatı və bazarına çevrildi. Bakının işğalı və Azərbaycanın çar Rusiyasının hakimiyyəti altına keçməsi ölkənin uzunmüddətli müstəmləkə iqtisadiyyatına məruz qalması ilə nəticələndi. Lakin bu dövrdə xanlıq dövründən fərqli olaraq ölkənin ümumi pul vahidi, maliyyə, vergi, gömrük və ticarətin həyata keçirilməsi və iri Rusiya bazarlarına çıxışın yaranması Azərbaycanda təsərrüfat fəaliyyətinin canlanmasına səbəb oldu. Çar Rusiyası Azərbaycanda ilkin mərhələdə feodal quruluşunu gücləndirsə də, XIX əsrin ikinci yarısından başlayaraq kapitalist ünsürlərinin meydana gəlməsinin və digər sahələrdə, xüsusən də neft sektorunda kapitalist islahatlarının aparılmasının qarşısını ala bilmədi. Xüsusilə, 1872-ci ildən sonra Bakıda aşkar edilən iri neft yataqları mühüm investorların, xüsusilə Nobel qardaşları və Rotsşildlərin neft və əlaqəli sektorlara ciddi sərmayələr qoyması və ölkəyə texnologiya transferi ilə nəticələndi. Bundan əlavə, Simens qardaşları da Gədəbəy bölgəsində mis mədəninə əhəmiyyətli sərmayələr qoydular. Bütün bu fəaliyyətlər Hacı Zeynəlabidin Tağıyev, Ağa Musa Nağıyev, Ağbala Quliyev və Əhməd bəy Müqimov kimi milli burjuaziyarı da gücləndirdi. Beləliklə, 20-ci əsrin əvvəllərində Azərbaycan Asiya və Avropanın neft və törəmə tələbatını ödəyən dünya neft sənayesinin əsas mərkəzlərindən birinə çevrildi (Mahmudov, Mahmudova, 2011).

Azərbaycan SSRİ-yə daxil olan ölkələr arasında öz resursları və istehsalı ilə özünü idarə edə bilən, daim başqa respublikalardan borclu olan, ixrac profisiti olan azsaylı respublikalardan biri idi. Zəngin təbii sərvətlərə və münbit torpaqlara malikdir. Xüsusilə nefti, qazı və alüminium filizi ilə digər ölkələrin də diqqət mərkəzinə çevrilib. Ölkə təxminən 4,5 milyard ton neft ehtiyatına, pambıq əkininə ayrılmış 300 min hektar münbit torpaqdan təxminən 788 min ton illik pambıq istehsal gücünə, 450 milyard kubmetr təbii qaz ehtiyatına və ən böyük alüminium yataqlarından sonra ikinci yerdədir.

Azərbaycan iqtisadiyyatını dörd dövrə bölmək olar:

- Tənəzzül dövrü (1991-1994).
- İslahat, Keçid və Bərpa Dövrü (1995-2003).
- İqtisadi İnkişaf və Tərəqqi Dövrü (2004-2014)
- Neft qiymətlərinin azalması və Neftdən sonrakı dövr (2014-cü ildən sonra)

Müstəqilliyin yenidən elan edilməsi ilə üst-üstə düşən və “iqtisadi durğunluq dövrü” adlandırılan biləcəyimiz bu dövr Azərbaycanın müharibə vəziyyətində olduğu, nəticədə Ermənistanın işğalları nəticəsində bir milyondan çox daxili miqrasiya ilə yəni məcburi köçkünə üzləşdiyi bir dövr olmuşdur. SSRİ dövründə Qarabağ işğalı və qırğınları, ölkələr arasında ticarət əlaqələri pozulmuş, sosial-iqtisadi quruluşun dağıldığı dövr kimi səciyyələndirilə bilər. 1991-1994-cü illəri əhatə edən

bu dövrdə regional qeyri-sabitlik, iqtisadiyyatın idarə edilməsinin qeyri-adekvatlığı, mövcud iqtisadi institutların səmərəsizliyi və tam iflası uğraması Azərbaycanda iqtisadi böhranı daha da dərinləşdirdi. Bu dövrdə Azərbaycan iqtisadi potensialının 60 faizini itirib və mövcud istehsal infrastrukturunu əhəmiyyətli dərəcədə öz funksiyasını itirib, ölkədə işsizliyin kəskin artması və hiperinflasiya müşahidə olunub. 1991-1994-cü illərdə Azərbaycanda Real ÜDM əsasən orta hesabla 17 faiz aşağı düşmüş, dövlət büdcəsi emissiyalar hesabına maliyyələşdirilmiş, tullantılar hesabına milli valyuta kəskin ucuzlaşmışdır (Nuruyev, 2011).

İkinci dövr Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə gəlişindən sonra siyasi sabitliyin əldə edildiyi dövr olan “Köklü iqtisadi islahatlar, keçid və bərpa dövrü” (1995-ci il) hesab olunur. Ölkədə siyasi sabitliyin təmin olunduğu, azad bazara keçidə və səmərəli iqtisadi münasibətlərin qurulmasına imkan yaradan strateji islahatların həyata keçirildiyi, iqtisadi inkişafın həyata keçirilməsi üçün infrastrukturun yaradıldığı dövr kimi səciyyələndirilə bilər. Bu dövrdə hərtərəfli torpaq islahatları və özəlləşdirmə təcrübələri ilə yanaşı, Azərbaycanın sürətli inkişafına imkan verən neft strategiyası da həyata keçirildi. 1994-cü ildə 13 şirkətdən ibarət beynəlxalq konsorsiumla imzalanan “Əsrin müqaviləsi” ilə “Azəri-Çıraq-Günəşli” neft yataqlarının istismarı təmin olundu. Beləliklə, sürətli iqtisadi artım baş verdi, milli valyuta və qiymət sabitliyinə nail olundu, işsizliyin əhəmiyyətli dərəcədə azalması baş verdi. Ölkənin strateji valyuta ehtiyatları yaradılmış, bank sistemində inam bərpa edilmiş, dövlət büdcəsinin maliyyələşdirilməsi üçün əsaslı vəsaitlər verilmişdir (Əliyev, 2009).

2004-2014-cü illər arasındakı dövrə uyğun gələn və böyük sıçrayış dövrü adlandırılacaq biləcəyimiz iqtisadi inkişaf və tərəqqi dövrü ölkədə iqtisadi artımın ən yüksək həddə çatdığı bir dövr olmuşdur. Neftə əsaslanan inkişaf strategiyasının həyata keçirildiyi bu dövrdə “Əsrin müqaviləsi” nəticəsində istismar edilən neft yataqlarından əldə edilən gəlirlər investisiyaya çevrilərək iqtisadiyyat canlandırıldı. Bu hərəkətililiyin yaratdığı milli gəlirin artması ilə Azərbaycan yüksək-orta gəlirli ölkəyə çevrilmiş, sosial-iqtisadi infrastruktur tamamilə yenilənmiş və qlobal rəqabət qabiliyyətinə görə dünyada 37-ci yeri tutmuşdur. Bu dövr ərzində həyata keçirilən tədbirlər və təbii sərvətlərin bahalaşması ölkənin inkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatının əsasının formalaşması prosesinə başlamış, 2004-2010-cu illərdə ÜDM hər il orta hesabla 16,9 faiz artmışdır. Neft-qaz hasilatının həcmində və qiymətində artması neft sektorunu xarici kapitalı cəlb edən cəlbedici sahəyə çevirib. 2006-cı ildə Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəmərinin açılışı Azərbaycanın qlobal iqtisadi əlaqələrini yaxşılaşdırdı, neft-qaz hasilatı və ticarətinin davamlılığını təmin etdi. Bu illər ərzində əldə edilən neft gəlirlərinin tikinti, xidmət, dövlət idarəçiliyi, müdafiə və sosial təminat kimi digər sahələrə yönəldilməsi bu sahələrin inkişafına və buna görə də ölkənin inkişafına səbəb olmuşdur. Beləliklə, iqtisadi artım prosesinin mühüm mərhələsinin uğurla həyata keçirilməsinə imkan verən neft əsaslı artım modeli sayəsində iqtisadiyyat 6 dəfə, adambaşına milli gəlir isə 5 dəfədən çox artmışdır. Bu dövrdə ölkədə qiymət sabitliyinə nail olunub. Valyuta daxilolmalarının əhəmiyyətli dərəcədə artması nəticəsində böyük həcmdə strateji valyuta ehtiyatları yaradılmış, milli valyutanın həddən artıq möhkəmlənməsinin qarşısı alınmaqla beynəlxalq rəqabətqabiliyyətliliyi təmin edilmişdir. Bundan əlavə, bu dövrdə bank sektorunda aktivlik artıb, əmanətlərin həcmi 11 dəfə, kreditlərin həcmi isə 19 dəfə artıb. Lakin 2011-ci ildən sonra iqtisadi artım tempində azalma, investisiyaların artmasına baxmayaraq, iqtisadi fəallığın zəifləməsi müşahidə olunur. Aktiv kapital yığılması modeli bu dövrdən sonra “doyma” səviyyəsinə çatmışdır (Mehdiyev, 2015).

Dördüncü Dövr Azərbaycanı yeni iqtisadi artım modeli axtarmağa sövq edən “aşağı neftin qiyməti dövrü” adlandırılacaq biləcəyimiz bu dövr Azərbaycan üçün yeni bir dövrü təmsil edir. 2014-cü ilin sonundan neftin qiymətində kəskin enişin neftin qiymətinə mənfi təsirləri dünya əmtəə bazarları 2015-ci ildə öz əksini tapacaq. İlin ikinci yarısından etibarən Azərbaycan iqtisadiyyatında özünü hiss etdirdi. Bu mənfi təsir iqtisadi artımın maliyyələşdirmə kanalları vasitəsilə əvvəlcə tədiyyə balansında, sonra isə iqtisadi fəaliyyətdə özünü göstərdi. ABŞ dollarının milli valyutaya nisbətə dəyər qazanması, məzənnənin iki dəfəyə yaxın qalxması maliyyə sabitliyini təmin edib, iqtisadiyyat üçün müəyyən risklər yaradıb, dövlət borcu üzərində maliyyə yükü artıb. Bununla bağlı Azərbaycan hökuməti bir sıra tədbirlər həyata keçirib, iqtisadi fəaliyyətin canlandırılması, iqtisadi siyasətin

operativləşdirilməsi və institusional islahatların sürətləndirilməsi 2015-ci ildən Azərbaycan iqtisadiyyatı keyfiyyətə yeni mərhələyə qədəm qoyub. Yeni yanaşmaya keçid üçün hazırlanan 2010-2014-cü illər iqtisadi artım modeli bu dövrdə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin təhlili nəticəsində əsas risk və çağırışlara əsaslanaraq yeni artım modelinin müəyyənləşdirilməsi zərurəti ilə nəticələndi.

Nəticə

İqtisadi fikir tarixinin inkişafı və ümumiyyətlə mövzusu araşdırıldığında 1960-cı ildən sonra regional elm adlı bir fənnin yaranması məlum olur. Bununla da regional inkişafa xas tədqiqatların başladığı və iqtisadi depressiya ilə bağlı problemlərin ortaya çıxması da diqqətə çatdırılır. 1960-cı ilə qədər yaşanan yoxsulluq "Regional Elm" inkişafı üçün zəmin yaratmışdır. 1970-1980-ci illərdən başlayaraq yaranan və təsiri 1990-cı illərdə artan və 1990-cı illərdə eyni dövrdə inkişaf edən qloballaşma fenomeni ilə inkişafın yerli və daxili elementlərlə baş verdiyini aşkara çıxaran "Yeni Endogen Böyümə Nəzəriyyəsi" inkişaf gündəmində iz qoymuş və hələ də aktuallığını qoruyan bir yanaşmaya çevirilmişdir. Bundan əlavə, Yeni Endogen Böyümə Nəzəriyyəsinə uyğun olaraq gündəmə gətirilən və regional inkişafı ilə bağlı yanaşmalara töhfə vermək üçün qiymətləndirilməli olan regional rəqabətlik yanaşması bu gün bir çox inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrdə çox populyardır. Dünya təcrübəsindən bir çox yeniliklərin mənimsənilməsi hazırda dövlətimizin qarşısında duran prioritet istiqamətlərdən biridir.

Ədəbiyyat

1. Nuriyev, Ə. (2011). "Regional İdarəetmənin əsasları". Bakı.
2. Əliyev, İ. (2009). İnkişaf bizim məqsədimizdir. IV kitab. Bakı: Azər nəşr, 400 s.
3. İlham Əliyev. Azərbaycanın müstəqilliyinin bərpasının 25-ci ildönümünə həsr olunmuş rəsmi qəbulda nitq. Bax: Dövlət idarəetməsi. Nəzəriyyə və təcrübə. N: 4 (56)., 8 s.
4. Hüseynova, H. (2012). Regional idarəetmə proqramları: nəzəri və praktiki məsələlər. Bakı: "Ozan", 224 s.
5. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 27 fevral 2014-cü il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014-2018-ci illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı".
6. Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və iqtisadi inkişaf üzrə Dövlət proqramı.
7. Əyyubov, V.S., Tağıyev, A.M. (2014). "Milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsi". Bakı, 289 s.
8. Mahmudov, M.M., Mahmudova, İ.M. (2011). "Regionların sosial-iqtisadi inkişafının tənzimlənməsi". Bakı, 321 s.
9. Nuruyev, A. (2016). Regional idarəetmənin əsasları. Bakı, 340 s.
10. Əhmədov, M.A., Hüseyn, A.C. (2011). "İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin əsasları". Bakı, 310 s.
11. Mehdiyev, R. (2008). Gələcəyin strategiyasının müəyyən edilməsində: modernləşmə xətti. Bakı, 215 s.
12. Mehdiyev, X.O. (2015). "Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafına retrospektiv baxış: müqayisəli təhlil". Bakı.

Göndərilib: 05.02.2024

Qəbul edilib: 19.03.2024